

Саматова А.А.

БАТКЕН ОБЛАСТЫНДАГЫ «САРКЕНТ» ЖАРАТЫЛЫШ ПАРКЫНЫН УЮШУЛУУСУ

Саматова А.А.

СОЗДАНИЕ ГОСУДАРСТВЕННОГО ПРИРОДНОГО ПАРКА «САРКЕНТ» В БАТКЕНСКОЙ ОБЛАСТИ

A.A. Samatova

STATE NATURAL PARK «САРКЕНТ» IS ORGANIZED IN BATKEN OBLAST

УДК: 581.72(07)

Бул макалада “Саркент” жаратылыш паркынын уюшулуусу, биокөптүрдүүлүгүн сактоо, паркта экотуризмди өнүктүрүү, паркты түзүүдөгү максаттар жана милдеттер баяндалат.

Негизги сөздөр: биокөптүрдүүлүк, экотуризм, экосистема, корук, жаратылыш паркы, ландшафт, генетика, генофонд, фауна, флора, ресурс приоритет егер.

В этой статье рассматриваются обеспечения сохранения биологического ландшафтного разнообразия культурного и природного наследия, растительного и животного мира, сохранения естественных экосистем, создания условий развития туризма и проведения мониторинга за состоянием биоразнообразия.

Ключевые слова: биоразнообразие, экотуризм, экосистема, заповедник, природный парк, генетика, генофонд, фауна, флора, ресурс, егер, приоритет.

In this article examined it is organized, aim and tasks the State natural park "Саркент", maintenance, biodiversity, creation of natural complex with the developed industry of tourism.

Ke ywords: biological raznoobression, eco-tourism, ecosystem, reserve, natural Park, genetics, genefound, fauna, flora, resource, huntsman, priority.

“Саркент” жаратылыш паркы Баткен областынын Лейлек районунда Кыргыз Республикасынын өкмөтүнүн 2009-жылдагы 27-июнундагы №415 токтомунун негизинде, парктагы биокөптүрдүүлүктүн биологиялык ландшафын, жаратылыш энчиси болгон өсүмдүктөр жаныбарлар дүйнөсүн, табигый экосистеманы сактоо жана туризмди өнүктүрүү ошондой эле биокөптүрдүүлүктүн абалына мониторинг өткөрүү үчүн уюшулган. Жаратылыш паркынын аймагы Тажикстан Республикасынын аймагынын түштүк-батышында 62,5 км аралыкта, түндүгүнөн Лейлек токой чарбасы жана Сумбула айыл округу менен чектешкен. Жалпы аймагы 40000 миң га ды түзөт анын ичинен 9491 га токой менен капталган. Жаратылыш паркынын максаты жаратылыш комплексинин табигый абалын, флора жана фаунасын жоголуп кетип жаткан жана сейрек кездешүүчү түрлөрдү сактап калуу болгон. Жаратылыш паркынын дагы бир милдети борбордон алыс жайгашкан районго туристтерди тартуу болуп саналат. Саркент жаратылыш паркынын аймагы үч зонага бөлүнөт:

1. Корук зонасы 14257 га.

2. Чарбалык зона 24660 га.

3. Эс алуучу зона 1082 га.

Жаратылыш паркынын аймагы калк жашаган пункттар Көк-Таш, Денау, Сумбула айыл округдарынан башталат. Бул жердеги айыл тургундарында жумуштун жоктугунан туризмдик кызматтар менен алектенишет. Жаратылыш паркынын аймагында өзүнүн кооздугу менен “Сүт-Көлү” жана “Жашыл-Көл”, “Бекжан”, “Көл”, “Айкөл” көлү жайгашкан. Аталган көлдөр токой маасивдери менен биргеликте уникалдуу тоо-көл экосистемасын түзүп турат. Саркент жаратылыш паркы Баткен областындагы бирден бир негизги Түркстан тоо кыркаларындагы маанилүү компонент болуп эсептелет. Жаратылыш паркынын биокөптүрдүүлүгү бийик тоолуу альпы, субальпы жана орто тоолуу тилкелер боюнча жайгашкан. Деңиз деңгээлинен 1200 дөн 3000 м ге чейин тоо талаа чөптөрү, шалбаалар жана жыш капталган арча токою ээлейт. Саркент жаратылыш паркын уюштурууда алдына бир канча максаттар жана милдеттер коюлган. Алардын эң негизгилери болуп төмөнкүлөр:

- уникалдуу экологиялык системаларды, ландшафттарды, жаныбарлар жана өсүмдүктөр дүйнөсүнүн генетикалык фондун изилдөө жана сактоо;
- жаратылыш процесстеринин табигый агымын камсыз кылуу үчүн шарт түзүү;
- жаратылыш паркынын табигый комплексинин абалын сактап калуу үчүн иштелмелерди иштеп чыгуу;
- жаратылыш ресурстарына: калыбына келип жаткан жана түгөнүп бара жаткан ресурстарга баалоо жүргүзүү;
- жаратылыш паркындагы түрдүү экосистемалардын экологиялык сыйымдуулугун аныктоо;
- ресурстарды кайра калыбына келүүсүнүн суммасын иштеп чыгып, туш жактан берилүүчү субсидияларды белгилеп жана экологиялык налогдорду баштоо менен, экосистемага көрсөткөн кызматы үчүн алардын реалдуу баасын эсепке алуу менен, акыларын иштеп чыгуу жана жайылтуу;
- жоголуп бара жаткан жана сейрек кездешкен жаныбарлар жана өсүмдүктөр түрлөрүн сактоо жана кайра калыбына келтирүү;
- жаратылыш паркынын ландшафтарын коргоо менен биргеликте илимий изилдөөлөрдү жүргүзүү

табияттагы биологиялык көп түрдүүлүккө колдоо көрсөтүү;

- айлана чөйрөнүн абалын, биологиялык көп түрдүүлүктү коргоо жана сактоо жөнүндө илимий эмгектерди жарыялоо, музейлерге экскурсия уюштуруу менен үгүт иштерин жүргүзүү;

- түрдүү табиятты коргоо иш чараларын уюштуруу. Өзгөчө коргоо алынган аймактар табиятта эң алмаштырылгыс орду бар, анткени жаратылыштагы тең салмактуулукту камсыз кылуучу, табигый экосистемалардын калыбына келүүсүнө экологиялык стабилдүүлүгүнүн сакталуусунда негизги мааниге ээ болуп саналат.

Өзгөчө коргоого алынган аймактардагы биокөптүрдүүлүктү сактоо боюнча бир канча экологиялык саясий иштер уюштурулган жана бир канча төмөндөгүдөй конвенциялар иштелип чыккан: Биологиялык көп түрдүүлүк боюнча БУУнун конвенциясы.

- Кыргыз Республикасынын биокөптүрдүүлүгүн сактоо боюнча иш аракеттеринин планы (2002-2006-ж) 3.08.2002-жылы кабыл алынган.

- Бекитилген токой кодекси 08.07.1999-ж. №66

- Кыргыз Республикасынын өкмөтүнүн токтому менен бекитилген 14.04.2004-ж. №256 “Кыргыз Республикасынын токой өндүрүшүнүн өнүгүү концепциясы”.

- Кыргыз Республикасынын өкмөтүнүн токтому менен бекитилген 25.11.2004-ж. №858 “Улуттук токой программасы” 2005-2015-жылга.

- Социалдык токой чарбачылыгына жаңы мамилени иштелмеси төмөнкүдөй аталыш менен “Общиналык токой чарбасын жүргүзүү”.

- Ак илбирсин сактоо боюнча концепциясынын иштелмеси жана долбоору даярдалган PDF-А.

Баткен областындагы Баткен районунда бирден бир болгон “саркент” мамлекеттик жаратылыш паркы бар. Жаратылыш паркы уюшулганга чейин транспорттук машинасы административдик мекемеси, уюштуруу техникалары болгон эмес ошондуктан токой уюштуруу иштери аз санда жүрүп турган. Каражаттын жетишсиздиги жаратылыш паркынын бардык иш аракеттерине кедергисин тийгизип турган алар менен эле биргеликте илимий изилдөө иштерине да терс таасирлери тийип турган. Жаратылыш паркында илимий изилдөө иштер 2006-жылдан уюшулганга чейин эле башталган. Бардык кыйынчылыктарга карабастан материалдык техникалык базасы начар болсо дагы илимий иштерди жүргүзүп турууга туура келген.

Саркент жаратылыш паркы Кыргызстандагы ПРООН дор аркылуу аткарылган Глобалдык экологиялык фондунун Чакан гранттар программасы тарабынан 2012-жылы колдоого алынган, ошондой эле “парктагы биокөптүрдүүлүктү сактоо жана экотуризмди өнүктүрүүдө жергиликтүү элдердин

потенциалын жогорулатуу” аттуу долбоор иштелип 2013-жылы жыйынтыкталган. Бул долбоорго саркент жаратылыш паркынын жумушчу тобу жергиликтүү калк, мектеп окуучулары активдүү катышышкан. 2014-жылы “Туризм улуу жибек жолунда” аттуу эл аралык форум “2014” өткөрүлүп ага Баткен Мамлекеттик университетинин доценти Р.Джанботаев жана илим изилдөөчү ага окутуучу А.Саматова “Саркент” жаратылыш паркы боюнча секцияга жетекчилик кылышкан. Бул форумда “Саркент” жаратылыш паркында туризмди өнүктүрүү долбоору боюнча иш алып барылган да анда “Саркент” паркынын биокөптүрдүүлүгүн сактоо жана аны менен бирге туризмди өнүктүрүү иш чаралары каралган. Бул долбоордун жыйынтыгында жаратылыш паркынын аймагында биокөптүрдүүлүктү коргоо жана сактоо менен биргеликте туризмди уюштуруунун иштелмелери иштелип чыккан.

“Саркент” жаратылыш паркында Денау айыл округунан баштап 8 күндүк туристтик маршрут иштелип чыккан. “Саркент” капчыгайында машина жолдорунун жоктугунан 1-күндүк маршрут жөө же ат менен жүрүүгө түзүлгөн 2-күнү “Төш-Жайлоо” капчыгайына, 3-күнү Эс алууга жакшы жай болгон “Көл” көлү, 4-күнү Аксуу дарыясынын жээгиндеги “Сары-Талаа” капчыгайына, 5-күнү “Жашыл-Көл” көлүнүн жээгине, 6-күнү баарына белгилүү болгон “Ай-Көл” көлүнө, 7-күнү “Семиз-Коён” капчыгайына 8-күнү “Кара-Бука” ашуусу аркылуу “Төө-Жайлоо” капчыгайы менен бүтөт. Төө-Жайлоо жайлоосунда 11 үй курулган, маршруттун 8 күндүк жолу жергиликтүү рельефти эске алганда 100 км ди түзөт. “Саркент” жаратылыш паркында экотуризмди өркүндөтүү долбоорунун максаты райондун калкынын экономикалык абалын жакшыртуу жана жаштарды иш менен камсыз кылуу болуп саналат. Ошондой эле уникалдуу ландшафттардын табигый абалын, биокөптүрдүүлүктү сактап калуу жана коргоо, гидроресурстардын: мөңгүлөрдүн, булактардын, дарыя, көлдөрдүн булгануусун алдын алуу, ошону менен эле бирге туризмди өнүктүрүү үчүн жагымдуу шарттарды түзүү. Фауна жана флоранын табигый генфондунун көп түрдүүлүгүн, экологиялык тең салмактуулукту сактап калуу жана эс алууга келүүчүлөргө регламент түзүү менен паркка киргизүү зарыл. Жаратылыш паркына керектүү болгон кадрлардын окуусун уюштуруу.

Литература:

1. К.Ш.Жундубаев Особо охраняемые природные территории Кыргызстана и их роль в сохранении биоразнообразия. – Бишкек 2008-ж.
2. Р.Т.Мурзакматов Статус природных национальных парков – Бишкек, 2008.
3. Проект сохранения биоразнообразия Кыргызской Республики. Национальный доклад – Бишкек 1998.

Рецензент: к.с/х.н. Джанботаев Р.